

EEN GIDS DIE HET OOK NIET WEET

GUUS VAN LOENEN

Een gids die het ook niet weet

Vijftig levenslessen van Leonard Cohen

NOORDBOEK-VAN GORCUM

© 2025 Guus van Loenen | uitgeverij Noordboek-Van Gorcum

Omslagontwerp: Bart van den Tooren

Boekverzorging: Elgraphic

Tekening omslag: Guus van Loenen

ISBN 9789464713923

NUR 666|661

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van uitgeverij Noordboek-Van Gorcum, Hellingbaas 1, 8401 JH Gorredijk, Nederland – info@noordboek.nl.

De uitgeverij stelt alles in het werk om op milieuvriendelijke en duurzame wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk van de Forest Stewardship Council (fsc) mag dragen. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Noordboek-Van Gorcum is onderdeel van
20 leafdesdichten en in liet fan wanhoop bv

www.noordboek.nl/van-gorcum

INHOUD

Voorwoord	Closing Time
9	Leegte
	29
Ain't No Cure for Love	Come Healing
Ontregeling	Herstel
13	32
Anthem	Coming Back to You
Lof der imperfectie	Jaloezie
16	35
Ballad of the Absent Mare	Dance Me to the End of Love
Meditatie	De troost van schoonheid
20	37
Bird on the Wire	Dress Rehearsal Rag
Vrijheid	Suïcidaliteit
24	40
Born in Chains	Everybody Knows
De kracht van een verhaal	Maatschappijkritiek
26	43

Famous Blue Raincoat
Rivaliteit
46

First We Take Manhattan
Vernedering
49

The Future
Nihilisme
52

Going Home
Het ego voorbij
55

The Guests
Openheid
58

The Gypsy's Wife
Scheiding
62

Hallelujah
Verbonden verbreking
64

Humbled in Love
Woede en rouw
68

If I Didn't Have Your Love
Laatste woorden
70

If It Be Your Will
Overgave
72

I'm Your Man
Mannelijkheid
75

In My Secret Life
Zelfonthulling
77

Joan of Arc
Passie
80

Lady Midnight
Totale eerlijkheid
82

The Land of Plenty
Zijnsweelde
84

Last Year's Man
Nood aan nieuwe taal
86

Leaving the Table
Sterven
89

Light As the Breeze
Adoratie
92

Love Calls You by Your Name
Gevoelen verstand
95

Love Itself
Mystieke ervaring
98

Night Comes On
Wanhoop
101

One of Us Cannot Be Wrong
Obsessie
104

Paper-Thin Hotel
Onthechten
107

Seems So Long Ago, Nancy
Trauma
109

Sisters of Mercy
Zachtheid
111

Slow
Onthaasten
113

The Smokey Life
Leven zonder zekerheid
115

So Long, Marianne
Gebroken liefde
118

Steer Your Way
Autonomie
121

Story of Isaac
Geweld
125

Suzanne
Bewustzijnsverruiming
128

A Thousand Kisses Deep
Weg van de ziel
131

Tower of Song
Roeping
134

The Traitor
Seksualiteit
137

Waiting for the Miracle
Ontsporen
140

Who by Fire
God en de dood
143

The Window
Ultieme bestemming
146

You Know Who I Am
Zelfkennis
149

You Want It Darker
Lijden
153

Geraadpleegde bronnen
157

VOORWOORD

In het lied ‘Going Home’ laat Leonard Cohen (1934-2016) zijn vriend en zenmeester Joshu Sasaki Roshi deze beschrijving van hem geven: *He wants to write a love song, an anthem of forgiving, a manual for living with defeat, a cry above the suffering, a sacrifice recovering, but that isn’t what I need him to complete* (‘Hij wil een hooglied schrijven, een hymne van vergeving, een handboek hoe te leven met tragiek, een roep bevrijd van lijden, een troost voor alle tijden maar dat past hem niet, althans in mijn optiek’).

Cohen schrijft zijn liederen duidelijk niet voor de gezelligheid. Hij wil de diepte in – naar liefde, vergeving, tragiek, lijden, herstel. Hij droomt ervan een leraar te zijn die het leven verheldert en verlicht. Maar in één adem laat hij Roshi ook zeggen dat dit streven te groot voor hem is. Cohen blijkt zich van twee zaken tegelijk bewust. Hij beseft dat hij iets te zeggen heeft. En hij beseft hoe ontoereikend zijn boodschap is. David Van Reybrouck vat deze spanning prachtig samen door hem een gids te noemen die het ook niet weet.

Cohens ambivalentie sluit aan bij deze tijd. Er leeft een groot verlangen naar inzicht en diepgang. Maar er leeft een minstens even groot wantrouwen tegen mensen die de waarheid in pacht denken te hebben. De enige die in zo’n tijdsgewricht kans heeft gehoor te vinden is iemand

die zelf ook niet zeker is. Die niet met theorieën komt maar met persoonlijke ervaringen. Iemand zoals Cohen, die zijn kwetsbaarheid voor je ogen uitdiept en aanbiedt als materiaal om je eigen leven mee te onderzoeken. Zodat je uiteindelijk een betere gids kunt worden voor jezelf.

In dit boek bespreek ik mijn vijftig lievelingsnummers van Cohen. Steeds ga ik op zoek naar welke vraag hij aan de orde stelt, welke levensles hij verwoordt, welke spiegel hij voorhoudt. Dat maakt dit boek wellicht niet alleen interessant voor wie fan van hem is, maar ook voor wie zich graag verdiept in zingeving en spiritualiteit. Om voor de laatste het gebruik te vergemakkelijken geef ik bij de titel van elk lied ook in een of twee woorden een indicatie van het thema.

Van Cohen is bekend dat hij lang en zorgvuldig aan zijn teksten werkte. Er staat geen woord in waar hij niet goed over heeft nagedacht. Op dat gegeven baseerde ik mijn werkwijze. Ik heb eerst elk lied opnieuw aandachtig beluisterd. Vervolgens heb ik van alle vijftig liederen een vrije vertaling gemaakt, waarbij ik ritme en rijm zo veel mogelijk trachtte te handhaven (bij elk citaat van het origineel voeg ik mijn vertaling tussen haakjes toe). Ten slotte heb ik beschreven wat ik in ieder lied zie gebeuren, soms aangevuld met informatie over Cohens levensloop of de literaire bronnen waaruit hij put.

Ik heb niet geprobeerd om zijn liederen te ordenen of daardoorheen een rode draad te vinden. Als Cohen inderdaad een gids is die het ook niet weet, dan moet je van hem geen afgerond denksysteem verwachten. Zijn kracht ligt in het verwoorden van betekenisvolle momenten die telkens weer wisselende perspectieven laten oplichten. De liederen zijn daarom enkel in alfabetische volgorde gezet. En elk lied wordt zo veel mogelijk benaderd als een wereld op zichzelf.

Ooit werd ik met een groep rondgeleid door de Hermitage in Sint-Petersburg. Te midden van eindeloos veel doeken hield onze gids halt bij een klein schilderij. ‘Dit is van Rubens, een portret van zijn zestienjarige dochter,’ zei hij en wachtte even. Ik keek en vond het mooi maar niet bijzonder. Toen vervolgde hij: ‘Maar ze overleed al toen ze elf was.’ Die opmerking opende in één keer de diepte van het portret. Ik zag er de onnoemelijke liefde van een vader in. En de hartverscheurende poging zijn dode dochter levend te houden.

Dit voorbeeld stond me bij het schrijven voor ogen. Ik zocht naar juist die input die helpt om de diepte van Cohens teksten te ontsluiten. Van harte hoop ik dat de lezer mijn opmerkingen zal ervaren als stimulans om zelf verder te zoeken naar raakvlakken tussen deze liederen en het eigen leven.

Juli 2025

Guus van Loenen

AIN'T NO CURE FOR LOVE

Ontregeling

Er kan veel tegenwoordig. Technische mogelijkheden hebben zich ontwikkeld tot een niveau waar onze voorouders niet eens van konden dromen. Toch blijven er problemen die voor ons nu hetzelfde zijn als voor hen toen. Zo is aan de pijn om een geliefde die je verliet in alle eeuwen niets veranderd. Er rest een wond waar je nooit meer van denkt te genezen. *There ain't no cure, there ain't no cure, there ain't no cure for love* ('Er is geen kuur, er is geen kuur, voor liefde is geen kuur'). Een remedie bij liefdesverdriet bestond vroeger niet en bestaat nu net zomin.

Cohen blijkt nog volop met zijn voormalige geliefde bezig. De relatie is dan wel voorbij, maar het verlangen niet. *I'm aching for you baby, I can't pretend I'm not. I need to see you naked in your body and your thought* ('Ik hunker naar je, liefste, ik zeg het niet bedeesd. Ik heb de naaktheid nodig van je lichaam en je geest'). Het externe gesprek met haar is verstomd, maar in hemzelf gaat het gesprek verder. Zo heelt de wond niet. Integendeel, ze springt daardoor steeds op nieuw open.

Als er moeilijkheden zijn, staan ons hulpbronnen ter beschikking. Zoals techniek, religie, geneeskunde. Cohen gaat daarbij te rade, maar tevergeefs. De techniek krijgt satellieten in een perfecte baan om de aarde, maar krijgt het ontspoorde hart niet terug op de rails.

Heilige teksten zijn uit en te na bestudeerd maar blijven op deze pijn het verlossende antwoord schuldig. En hoe knap artsen inmiddels ook zijn, ze hebben voor deze aandoening geen recept. Probleem is dat techniek, religie, geneeskunde in regels denken. Maar liefde houdt zich daar nietaan.

Liefde ontregelt, niet alleen als ze ontstaat maar vaak nog meer als ze ophoudt. Het kan dan zelfs lijken of er een soort van virus in je is binnengedrongen. Cohen zinspeelt hier mogelijk ook op de aidsepidemie die op een hoogtepunt was midden jaren tachtig toen hij dit lied schreef. Door aids werd liefde letterlijk iets wat ongeneeslijk ziek maakt.

Cohen wordt vooral ontregeld door de herinnering. Die doet hem machteloos roepen. En maakt een leven in het huidige moment haast onmogelijk. Het verleden overheerst alles. Toch vindt er onverwacht een wending plaats. Hij loopt op een keer zomaar een kerk binnen, *When the sweetest voice I ever heard whispered to my soul: I don't need to be forgiven for loving you so much* ('In mijn ziel klonk toen een stille stem die vol zachtheid sprak: ik heb geen vergeving nodig voor wat mijn liefde deed'). De stilte blijkt een weg te openen naar verzoening met de breuk.

Er is een oppervlakkige lezing van dit lied mogelijk, zegt Cohen in een interview. Dan is het een lied over een man die zijn vrouw kwijt is. Je hoeft niet dieper te speuren. Maar als je zo gek bent om dat toch te doen, vervolgt hij, dan kom je uit bij het verhaal van Jezus.

Kort gezegd gaat het in dat verhaal om het nauwe verband tussen liefde en lijden. In de woorden van Jezus zelf: *Er is geen grotere liefde dan je leven te geven voor je vrienden* (Johannes 15). Liefde blijkt het sterkst uit de bereidheid om ook als het pijn doet door te gaan met liefhebben. Passie betekent niet alleen hartstocht maar ook lijden. Dat besef

lijkt Cohen perspectief te geven. Mogelijk bestaat er toch iets wat puur genoeg is om zijn pijn te beantwoorden.

Het refrein wordt aan het eind herhaald. Maar is het nog wel hetzelfde? De wending in het lied heeft een nieuw inzicht gebracht. *There ain't no cure for love* ('Voor liefde is geen kuur') is opeens anders te lezen. Niet als verwijzing naar de ongeneeslijkheid van liefdesverdriet.

Maar als ontdekking dat liefde met geen enkel middel valt te bestrijden. Liefde zelf is een ongeneeslijk verlangen, wat voor wonden ze ook mag slaan.